

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 13 september 2022 **mevrouw Van Tongeren** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door mevrouw Postma.

Voorzitter: Van der Lee
Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 13.29 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het verhoor van de mevrouw Van Tongeren. Ik vraag aan de griffier om de mevrouw Van Tongeren binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar haar plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, mevrouw Van Tongeren en ook mevrouw Postma, hier in aanwezigheid van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

60 jaar aardgaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden ook schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe private en publieke partijen hebben samengewerkt bij de winning. Wij onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in de provincie Groningen.

U bent Kamerlid geweest, een behoorlijk aantal jaren, voor GroenLinks. In de periode van Huizinge en de nasleep was u woordvoerder op dit terrein. U wordt daarom gehoord als getuige vandaag. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen en daarmee de waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen. Ik verzoek u daarom om even te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de mevrouw Van Tongeren de belofte af.)

De voorzitter:

Dan staat u nu onder ede en mag u weer plaatsnemen. Het verhoor met u wordt afgenomen door mevrouw Kathmann en mevrouw Tielen en mogelijk dat mevrouw Kat op het einde ook nog enkele vragen zal stellen. Is dat helder? Ja? Dan gaan we beginnen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Mevrouw Van Tongeren. U was van juni 2010 tot juni 2018 namens de fractie van GroenLinks lid van de Tweede Kamer. Gedurende uw Kamerlidmaatschap was u in deze periode ook de woordvoerder op het dossier van de gaswinning in Groningen. Gedurende uw woordvoerderschap nam het aantal aardbevingen in Groningen toe en kwam de veiligheid van de Groningse gaswinning steeds nadrukkelijker op de politieke agenda. De Tweede Kamer voerde in deze periode verschillende debatten over de gevolgen van de gaswinning en over vermindering van de gasproductie uit Groningen. In dit verhoor hebben wij een aantal vragen over uw rol en betrokkenheid bij de Groningse gaswinning. In lijn met de focus van de openbare verhoren van vandaag, zal het zwaartepunt liggen op de periode van de aardbeving bij Huizinge in 2012 tot en met het jaar 2015, waarin het rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid verschijnt.

In juni 2010 begint u als Kamerlid. Wat speelde er toen op het dossier van de Groningse gaswinning?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik kwam de Kamer binnen en was vooral betrokken bij de onderwerpen klimaat en energie. Een van de eerste dingen waarbij ik terecht kwam -- ik heb 'm ook even meegenomen -- is het rapport van de Rekenkamer over de gasrotonde. Dat was een dossier dat toen speelde. Nederland was altijd een grote leverancier geweest van gas. We hebben daar enorm aan verdiend. Het idee was om dé grote leverancier van aardgas in West-Europa te worden en in Nederland een rotonde te hebben. De gasopslag Bergermeer was onderdeel van die gasrotonde. Daar waren discussies over. Bij Alkmaar waren ook al aardbevingen geweest. Ik heb me nogal beziggehouden met het schaliegasdossier en bij schaliegas ontdekt dat ... Er komt een heleboel water mee omhoog als je spul en rotzooi, radioactief materiaal en kwik, uit de aarde haalt. Dat werd weer teruggebracht. Daar ben ik mee bezig geweest. Ik heb ontdekt dat dat ook al in Friesland aan de hand geweest was

bij Friese Hoeve. Dus voor Huizinge was ik al vaker in Groningen geweest, ook vlak daarvoor overigens, ook al op het onderwerp gas en gasonafhankelijkheid en de energietransitie naar een wereld zonder fossiel verbruik.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat waren de onderwerpen. Hoe werkt dat? U start als Kamerlid. Hoe word je dan ingewerkt op zo'n gasdossier?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Niet. Ik ben dat zelf gaan doen. Ik vind dat nog steeds een van de grote nadelen van de Tweede Kamer. Als je het vergelijkt met andere parlementen, zeker in Europa, zie je hoe weinig ondersteuning er is voor individuele Kamerleden. In 2010 hadden we nog een fractie van tien mensen. Toen had ik anderhalve ondersteuner. In 2012 is de fractie gekrompen naar vier. Toen had ik iets van een half, driekwart persoon, en ik deed naast dit onderwerp ongeveer een kwart van alle portefeuilles waar de Kamer zich mee bezig houdt. Dus ik ben een netwerk gaan bouwen van professoren, hoogleraren, betrokkenen in het gebied, mensen die bij de rechterlijke macht bezig waren en dingen konden uitleggen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Bent u dat eigenlijk meteen gaan doen?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja. Nou ja, een deel daarvan had ik al, want ook in mijn vorige functie was ik betrokken bij klimaat en energie. Dus er waren mensen die ik al kende en instituten die ik kende. En we hadden het internet waar je heel veel kon opzoeken. Dus ik heb me ook in die tijd helemaal suf gegoogeld.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan is op 16 augustus 2012 de aardbeving bij Huizinge. Wat betekende dat voor uw portefeuille?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Op dat moment gaat je hart eerst uit naar de mensen. Ik was helemaal niet zo bezig met m'n portefeuille of met welke formele rol ik in Nederland had. Je hebt hetzelfde als er ergens een groot industrieel ongeluk of een busongeluk is: je hart gaat uit naar mensen en je denkt "o, ik hoop maar dat

er niemand nu ter plekke zwaargewond is". Ik denk dat dat de reactie was van heel veel mensen in Nederland.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Welke contacten had u daarover met Groningers?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Vooraf via de fractie. We hebben een provinciale fractie daar en een afdeling en lokale fracties. Met wie ik toen precies aan de telefoon gehangen heb, heb ik niet meer kunnen achterhalen. Maar we hebben gebeld en overlegd, vervolgens ook met collega's in de wandelgangen, van: hoe schat jij dit nou in, hoe erg vind jij dit, weet je er iets van, hoe zit dit?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe werd het ingeschat?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Heel verschillend. Ik wist natuurlijk al van mijn eerdere werk dat als je fossiel naar boven haalt, er heel vaak nadelen aan zitten voor de leefomgeving, het milieu, maar ook voor de mensen die er werken. Neem de kolenmijnen in Colombia. Op allerlei plekken waar wij fossiel uit de grond halen, zijn er effecten. Ik was bezig geweest met Sakhalin, ook een plek waar olie gewonnen wordt, wat grote effecten heeft op zowel de mensen die er werken en wonen als het milieu.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe werd het in Groningen ingeschat? U zei: ik had in de wandelgangen gesprekken en met de afdelingen in Groningen. Wat hoorde u?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Mensen waren echt behoorlijk overstuur. Volgens mij kregen we eerder uit Duitsland cijfers over hoe zwaar die bevingen waren. Dat was een hoger getal, meen ik me te herinneren, dan de getallen die we later in Nederland hoorden. Maar ik zal maar heel eerlijk bekennen: ik heb later ook pas uitgezocht of goed begrepen hoe een logaritmische schaal werkt. Tussen drie en vier gaat het niet recht omhoog, waarbij vier één stapje hoger is dan drie. Elke keer is het tien keer zo zwaar. Dat wist ik ook later pas.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar het werd in ieder geval wel ingeschat als ... U hoorde veel ...

Mevrouw **Van Tongeren**:

Het was echt een heel groot ding in mijn werkomgeving in de Tweede Kamer.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat heeft u toen concreet gedaan aan dat grote ding?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik heb veel gebeld, bekeken wat we zouden kunnen doen. Ik heb als voorbereiding voor dit gesprek ook gegoogeld. Ik sta in ongeveer duizend verschillende bijdragen in de Tweede Kamer, in schriftelijke vragen en moties.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Daar komen we zo nog op. Ik wil even met u naar het moment na de aardbeving in Huizinge. U gaat gelijk uw netwerk aanzetten. Mijn vraag was: wat heeft u toen concreet gedaan? Mensen volgen dit verhoor en zijn heel erg benieuwd naar hoe het in de Kamer is verlopen. Dus het gaat me vooral om een inkijkje: hoe gaat het dan bij zo'n onderwerp? U bent Kamerlid, u bent dossiereigenaar. Wat kunt u dan voor stappen zetten?

Mevrouw **Van Tongeren**:

We hebben volgens mij vrij vlot schriftelijke vragen gesteld. We hebben een hoorzitting aangevraagd. Ik ben op eigen initiatief naar Groningen gegaan. We zijn bezig geweest met het organiseren van een werkbezoek. We hebben bekeken -- misschien was dat net iets later in de periode -- of we een formele hoorzitting konden doen van de Tweede Kamer in het gebied. Want de afstand tussen stad en land was mij al lang bekend, dat idee van "we reizen af naar het Hoge Noorden". Als je de mensen in Groningen ergens mee de kast op wil jagen, dan moet je dat soort dingen zeggen. Van hen werd steeds verwacht dat zij naar de Tweede Kamer kwamen. Dus dat hebben we geprobeerd. We hebben informatie gevraagd, rondgebeld. Er is een enorme scheiding: je kan ambtenaren van de ministeries niet bevragen, maar de verschillende kennisinstituten wel. Dus wij hebben technische briefings gehad van het KNMI, van TNO. In de loop der jaren heeft zich dat patroon natuurlijk heel vaak herhaald.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Heeft u het idee dat de Tweede Kamer toen adequaat heeft gereageerd op de beving in Huizinge?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Als je terugkijkt, wil je natuurlijk altijd dat je meer gedaan had. Ik heb dat in de Kamer ook gezegd. Ik vind een van de dingen ... Ik als Kamerlid, maar ook de hele Kamer heeft in dit dossier gefaald. Ik heb gefaald. Wij hebben niet op tijd voldoende verandering teweeg kunnen brengen als hoogste orgaan in onze democratische rechtsstaat. Maar dat is terugkijken. Op dat moment zelf had ik wel het idee: we trekken alles uit de kast wat we als Kamerleden hebben; dit zou je toch met een paar jaar recht moeten kunnen breien. We zijn toen ook bezig geweest met volgens mij Jan Vos om een ombudsman te krijgen in Groningen. Dat kon om allerlei redenen niet, dus dat is toen een raadsheer geworden. We zijn toen bezig geweest ... Ik dacht naïef nog: als je er 4, 5 miljoen tegenaan gooit, moet je toch een heleboel van de problemen op kunnen lossen? Dus we hebben via de Kamer een commissie bijzondere noden voor elkaar gekregen. Op dat moment dachten we dat de respons nog redelijk adequaat was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We gaan naar januari 2013. Dan stuurt minister Kamp, mede naar aanleiding van de beving bij Huizinge, een brief aan de Kamer. De toezichthouder, het Staatstoezicht op de Mijnen, adviseert dan om de gaswinning zo snel en zo veel als mogelijk en realistisch terug te brengen. Maar de minister wil daartoe nog niet besluiten. Hij besluit eerst nader onderzoek te gaan doen. Er worden uiteindelijk veertien onderzoeken uitgezet. Wat vond u van dat besluit?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik vond dat bijna niet te geloven, dat dat op dat moment besloten werd op die gronden. Dat is die befaamde motie van: volg je toezichthouder; je hebt niet voor niets in een democratische rechtsstaat een toezichthouder neergezet. Die geeft een heel dringend advies. Vervolgens is de reactie: we gaan eerst een jaar studeren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei: ik kon eigenlijk niet geloven dat het op die gronden gebeurde. Welke gronden bedoelt u dan?

Mevrouw **Van Tongeren**:

De gronden waren: ik ga pas het voorzorgsprincipe toepassen als ik voldoende weet van waar ik dat op moet baseren. Ik heb beide verhoren van de heer Dijsselbloem en de heer Kamp teruggeluisterd. Daar zie je dat de

overtuiging er nog steeds is dat je pas in zou kunnen grijpen in die gaswinning als je onderzoek hebt dat precies zegt hoeveel, wanneer, waarom en bij welke cluster. Ik had de stellige overtuiging dat je dan vanuit het voorzorgsprincipe -- dat hebben we ook in allemaal verdragen vastgelegd, onder andere in het verdrag van Aarhus, en daar hebben we allemaal vragen over gesteld -- moet handelen. Dat is dus: zo veel als mogelijk die gaswinning zo snel mogelijk terugbrengen. Dat is niet gebeurd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Had u in aanloop naar het verschijnen van die Kamerbrief contact met andere partijen in de Tweede Kamer hierover?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Er was in alle tijden vrij veel vooroverleg, maar in die periode heb ik alleen steun gekregen van de Partij voor de Dieren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: er was eigenlijk altijd wel vooroverleg. Kunt u beschrijven hoe dat dan ging?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Dat is in toenemende mate meer ... Vaak was het mijn collega Stientje van Veldhoven die dat initieerde. Zij zat politiek een beetje in het midden, dus zij kon van alle kanten mensen bij elkaar krijgen. Wij waren daar -- vond ik, in elk geval -- een stuk minder bezig met "wie krijgt de motie op z'n naam?", maar meer met "wie is het meeste bij welk onderwerp betrokken geweest en kunnen we dat steunen?" Maar dat was in die tijd nog niet zo georganiseerd. Dat is in de loop van de jaren ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat is pas later gekomen, zegt u. Heeft u in aanloop naar die brief van minister Kamp contact gehad met minister Kamp zelf?

Mevrouw **Van Tongeren**:

In aanloop naar die brief niet buiten de formele vergaderingen om, nee.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Er komt ook een debat in februari 2013 over dat besluit van minister Kamp. Dan dient u samen met uw partijgenoot Klaver een motie in om "het SodM-advies onverkort op te volgen en direct stappen te zetten tot het

verminderen van de gasproductie uit het Groningse aardgasveld met 40%". U zei het net al: de Partij voor de Dieren steunde die motie, maar geen enkele andere fractie. Hoe verklaart u dat?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik heb in die periode ook in een uitzending van Buitenhof gezeten. Toen werd er toch -- ik zeg het maar in m'n eigen woorden -- op mij gereageerd van: daar heb je het vrolijke bloemenmeisje dat wil dat iedereen van elkaar houdt en dat we op de Dam op het gras dansen, dus het is volstrekt onrealistisch om zoiets te eisen; iedereen die een beetje nadenkt weet toch dat dat niet zou kunnen. Ik ben toen wel in de hoek gezet, van: het is een vrij absurde eis om zoiets te willen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt dat daarmee ook de steun in de Kamer niet tot stand kwam?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Er was geen steun in de Kamer. Ik werd nog net niet keihard uitgelachen, maar het zat wel aardig in die buurt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wie zijn het dan met name die dat beeld van u zo creëerden?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Dat was toen heel denkend Nederland. In die uitzending van Buitenhof zat ik volgens mij tegenover een hoogleraar. Ik meen mij Flip de Kam te herinneren. Dat was echt een beetje van: "Meisje, meisje toch. Goed bedoeld, lieve intentie. Jij wil de Groningers helpen. Je bent daar veel geweest en je wil dat gevaar wegnemen, maar al die andere overwegingen ..." -- die ook door andere mensen tijdens deze parlementaire enquête te berde zijn gebracht -- "... neem je niet in ogenschouw." En het klopt, hè? Op dat moment wist ik ook niet dat op het ministerie al notities waren dat de gasverkoop inderdaad naar beneden kon.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U heeft in die tijd -- u noemde het volgens mij zelf ook al -- veel moties en amendementen ingediend, een stuk of 90. Wat is uw meest succesvolle motie geweest in dat Groningengasdossier?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik vind dat ze eigenlijk allemaal onsuccesvol zijn, omdat wij als parlementaire democratie de Groningers fundamenteel tekortgeschoten zijn. Ik was daar onderdeel van.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar is er eentje waarvan u zegt: daarmee heb ik toch een stap vooruit kunnen zetten in de richting die ik voor ogen had?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja, kleine stapjes vooruit waren die commissie bijzondere noden, de ombudsman/raadsheer en iets dat mij tot op de dag van vandaag frustreert. Dat is een amendement in de begroting voor twee ton om Groningers bij te staan om naar de rechter te gaan. Daarvoor heb ik een meerderheid van de Kamer achter mij gekregen. Vervolgens -- dat wist ik niet; ik dacht "nu staat het in een amendement, dus wordt het uitgevoerd" -- moest daar klaarblijkelijk ook nog een handtekening van de minister onder, voordat het uitgevoerd kon worden. Daar heb ik wel een keer informeel met destijds minister Kamp, nu de heer Kamp, over gesproken. Toen heeft hij gezegd, vanuit zijn overtuiging: ik vind dat burgers niet tegen de Staat moeten kunnen procederen. Ik heb daarna nog andere pogingen gedaan om dat geld op een andere wijze ten goede te laten komen van Groningen. Het steekt mij eigenlijk nog steeds dat dat niet mogelijk geweest is.

Je zag ook dat Groningers succesvol waren, in eerste instantie, bij het hof in Assen: een heleboel gewonnen zaken. Toen werd dat volume groter. Toen werd er gezegd: we gaan naar arbiters. Bij arbiters kregen heel veel Groningers hun gelijk. Toen werd het systeem van de arbiters afgeschaft. Toen kregen we het Centrum Veilig Wonen. Daarover heeft u anderen gehoord, die daar meer betrokken bij waren. Vervolgens, aan het einde, is deze manier van schadeafhandeling uit de wet gehaald en overgegaan naar het bestuursrecht. Als je in een democratische rechtsstaat woont en werkt, en veranderingen van hoe zaken behandeld worden in het recht nodig zijn om tegen te houden dat de Groningers hun recht krijgen, dan is dat heel lastig en ingrijpend, vond ik. Ook daar heb ik maar heel beperkt invloed op kunnen hebben. Uiteindelijk hebben de Groningers bij de Raad van State drie keer gewonnen. Daar heb ik in kleine mate, qua informatie, ondersteuning en aanwezigheid, aan kunnen bijdragen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U heeft een aantal voorbeelden gegeven waarbij u inderdaad wel stapjes vooruit kon zetten.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In januari 2014 neemt minister Kamp het besluit om de gaswinning terug te brengen. De productie in de vijf clusters rond Loppersum gaat met 80% terug en er komt een bovengrens aan de totale productie van 42,5 miljard kuub in 2014 en 2015. Kon u dit voorstel van de minister toen voldoende beoordelen? Dan bedoel ik: in uw rol als Kamerlid.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Had je voldoende informatie?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Een van de andere dingen in al die 500 schriftelijke vragen die gesteld zijn, waar ik ook onder stond, was: je kreeg steeds moeilijk vergelijkbare antwoorden. De gashoeveelheid werd uitgedrukt in bcm, in petajoule, in normaal volume. Dan moet je dus gaan uitzoeken wat dat is. Dan krijg je van iemand een rekenformule waarmee je het kan omrekenen. Nou ja, lost at sea. Hier hetzelfde: we hebben een normaal jaar van januari tot januari. Een heleboel werd daarin gerapporteerd. Op een gegeven moment wordt het gasjaar verschoven, dus dan kan je ook de jaren niet meer vergelijken. Het was hetzelfde bij de aardbevingen. Wij kregen eerst overzichten waar ze gewoon allemaal op stonden. Toen werd om een of andere reden bedacht dat aardbevingen onder de 1,5 niet meer meetelden. Als je tien keer zachtjes aan funderingen schudt, heeft het net zo veel effect -- hebben deskundigen mij gezegd -- als één keer hard. Die informatie kregen we weer anders. Dus het was onwaarschijnlijk ingewikkeld voor de Kamerleden om een greep te krijgen op de geleverde informatie, omdat die steeds op een andere wijze en met een andere normering kwam.

Nou, toen begrepen we de aardbevingen en de schaal van Richter inmiddels een beetje. Toen gingen we over op grondversnelling. Dus je had eigenlijk een soort amateurstudie ... Hoe heet dat? Geologie. Die had je erbij nodig om dat te kunnen volgen. Dus dat maakte het al heel moeilijk om dat te beoordelen. Dus wat ik steeds gedaan heb, is vragen: staat het advies van

de SodM nog, namelijk dat je zo snel mogelijk zo veel mogelijk naar beneden moet? Daar is elke keer door de inspecteur-generaal op geantwoord: ja, dat advies staat nog. Ik heb elke keer gevraagd -- want ik controleer de regering -- "is dit zo ver mogelijk en zo snel mogelijk naar beneden?" De antwoorden hebben we ook van de heer Dijsselbloem en de heer Kamp gehoord. We kregen daar nooit een helder antwoord op, van: nee, we doen het niet zo snel mogelijk naar beneden, want er zijn andere zaken in Nederland; we wegen belangen af. Daar hebben we nooit, of ik in ieder geval niet, goed een vinger achter gekregen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Als zo'n minister zo'n besluit neemt waar we het net over hadden, dat de clusters rond Loppersum met 80% teruggaan, in hoeverre was u dan als Kamerlid in staat om echt invloed uit te oefenen op zo'n besluit?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik ben van tevoren ... Tegen die tijd was ik regelmatig in Groningen. Ik kreeg van allerlei mensen allerlei soorten informatie. Dus ik heb toen ook gevraagd, volgens mij aan mensen die bij de NAM gewerkt hadden in technische functies, en ik denk ook aan SodM: waarom kan ie niet gewoon helemaal dicht? Dat was dat waakvlamidee: stel dat we het plotseling nodig hebben. Nou, ik vond 80% vrij veel voor een waakvlam. Als je naar je geiser thuis kijkt, verbrandt die niet 20% van het gas van een flinke douchebeurt op de waakvlam. Toen werd mij verzekerd door verschillende technische mensen dat ze het binnen een dag weer operational zouden kunnen hebben als het gewoon afgesloten werd. Toen ik dat gehoord had, ging ik dat checken en inbrengen. Maar ja, dat stuitte op een muur van "nee, dit is nodig" en "jij wil toch ook niet dat er mensen in Duitsland in de kou zitten, dat ziekenhuizen geen gas hebben?" Vervolgens zijn we zo'n beetje als privédetectives gaan vragen. Ik ontdekte dat er stikstofcapaciteit was in Duitsland, ongebruikte stikstofcapaciteit in Rotterdam en dat er afnemers waren die Groningse kwaliteitgas geleverd kregen, terwijl zij gewoon om petajoule hadden gevraagd. Nou, ik ben daarmee weer terug naar de minister gegaan. Ik kreeg daar geen grip op.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus als het verdergaat wat betreft de afbouw van de gaswinning, had u technische informatie, van "dat zou op deze manier kunnen". Die kreeg u niet via de Kamer; dat was via uw eigen netwerk. Dan had u in ieder geval

de informatie van die mogelijkheden of van beperkingen. U zei: de stikstofconversie ...

Mevrouw **Van Tongeren**:

Die is beschikbaar.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En u is verteld: als we afsluiten, kan je ook weer makkelijk aan.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Zijn er nog meer mogelijkheden met u besproken?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Bezuiniging, maar daar was ik sowieso al mee bezig: waarom hebben wij geen nationaal programma "gebruik geen gas"? Elke kuub gas die je niet gebruikt, hoeft ook niet uit de grond gehaald te worden. Ook daar -- dat zat ook in andere debatten over klimaatverandering -- heb ik in die tijd enorm op ingezet. Daar gebeurde wel wat, maar naar mijn smaak veel te langzaam.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus u bracht altijd al die mogelijkheden die er waren, in tijdens debatten.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Of u stelde er schriftelijke vragen over.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ook, ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus die informatie die u had, was ook bekend bij de minister.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Die was zeker bekend bij de minister. Je kan veel zeggen van de minister, maar dit is wel een minister die vaak stukken las en die inhoudelijke informatie ook wel serieus nam. Maar ja, je stuitte steeds op een soort

betonnen muur met de antwoorden. Ik geloof ook dat Kamp ervan overtuigd was dat het echt niet kon, omdat er anders problemen zouden komen met mensen die in Duitsland in de kou zouden zitten. Nou ja, met wat ik nu weet, denk ik: de Kamer had meer informatie kunnen en moeten krijgen en de minister had dat kunnen en moeten weten.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Gedurende 2013 en begin 2014 wordt ook duidelijk dat in het jaar 2013 een recordhoeveelheid aan gas is gewonnen. Welke informatie ontving u hierover op dat moment?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik sloeg eerst helemaal steil achterover.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wanneer was dat moment van steil achteroverslaan? Wanneer hoorde u het? Kunt u zich dat nog herinneren?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Pas in de officiële rapportage die naar de Kamer kwam.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dat is?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik heb zelfs de digitale agenda van de Kamer niet meer. Dat weet ik echt niet. Maar u kunt dat ongetwijfeld terugvinden. Het was toen het eerste schrijven kwam waarin dat vermeld werd. Ik heb dat van tevoren niet onofficieel gehoord. Later heb ik wel gehoord dat er ergens in een voetnoot van een brief dat plafond stond, dat Shell en Exxon een plafond hadden van tien jaar. Maar dat wist ik toen absoluut nog niet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In een jaarverslag van EBN ...

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja, op bladzijde 29 in een voetnoot.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar dat zijn geen rapporten die Kamerleden tot zich nemen op die manier.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Het zijn rapporten die Kamerleden, als ze erop gewezen worden door iemand die wel weet dat het daar staat ... Zo heb ik bijvoorbeeld ontdekt dat de mensen bij GasTerra bonussen kregen als zij meer gas verkochten. Daar ben ik door iemand op gewezen. Toen ben ik gaan zoeken. Dan kan je het vinden. Toen heb ik daar schriftelijke vragen over gesteld.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus naar aanleiding van andere onderwerpen ga je dan wel zoeken, maar het is niet de normale gang van ...

Mevrouw **Van Tongeren**:

Dat is qua hoeveelheid niet te cheffen, om te gaan zoeken. Dan moet je het echt goed lezen, met achtergrondkennis, en alle jaarverslagen van al die organen doornemen om te bekijken: zit hier iets in wat misschien iets betekent?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan is het ook zo dat in dat jaar in mei in de stukken van de voorjaarsnota, in de suppletoire begroting hoge gasbaten stonden vermeld. Is dat dan een manier waarop Tweede Kamerleden hadden kunnen weten dat die gaswinning zo hoog was?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Zeker. Als ik een staf had gehad van tien medewerkers, had ik dat geweten op dat moment. Maar die ene halve medewerker die mij ondersteunde -- ik had ook veiligheid en justitie en economie en een heleboel andere onderwerpen -- had niet de tijd om de hele supplementaire begroting door te vlooien.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zei net: ik sloeg steil achterover toen ik het via het officiële schrijven tot mij kreeg. Wat is dan uw volgende reactie?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Je gaat onmiddellijk denken: hoe kan je hier iets aan doen? Eén: je gaat bellen met Groningen voor steun, medeleven, over "hoe kan dat in hemelsnaam?" Groningers belden zelf ook al. De Tweede Kamer is het hoogste orgaan, dus hoe roep je de regering ter verantwoording, van: leggen jullie eens uit hoe jullie bedacht hebben dat je, terwijl je toezichthouder, die

je er zelf voor aangesteld hebt, zegt "zo snel mogelijk, zo veel mogelijk naar beneden", in zo'n jaar ook nog omhooggaat; hoe kan dat? Dan krijg je eerst "het was een heel koude winter". Dat bleek dus gemiddeld niet zo te zijn. Vervolgens krijg je "contractuele verplichtingen". Wij hebben gevraagd of we die contracten dan mochten zien. Die mochten we niet zien, want dat was bedrijfsgevoelig. "Mogen we die vertrouwelijk inkijken?" Dat ging ook niet. "Hoe zit het met hoeveelheden?" Nou, dan kreeg je een heleboel wisselende getallen en dingen van wat er waar nodig zou moeten zijn.

Ik ben er in dat jaar, denk ik, pas aan het eind van het jaar achter gekomen dat contracten die langjarig afgesloten waren, eigenlijk alleen voor buitenlands gebruik waren en dat er voor binnenlands gebruik geen langjarige contracten waren, en ook dat er flinke hoeveelheden gas aangeboden werden op de spotmarkt. Maar dat is mij officieel nooit uitgelegd en toegelicht. Daar moet je zelfstandig achter zien te komen met behulp van deskundigen, mensen uit Groningen en een heleboel gegoogel. Dus als wij aan het buitenland moeten leveren en we hebben binnenlands geen contracten en je doet de gaswinning naar beneden, dan is het voor het binnenland lastiger. Maar dat argument heb ik in geen enkele bijdrage van de regering gehoord, van: "Oeps, sorry, foutje, we zijn vergeten contracten af te sluiten voor Nederland. Die zijn er wel voor het buitenland. Gaan we nou heel ver naar beneden, dan heeft het buitenland wel gas, maar wij niet." Die heb ik niet gehoord. Maar ik had dus ook verwacht dat op dat moment ... Dat kan je één jaar overkomen, maar daarna ging ik ervan uit dat alle Nederlandse instellingen en bedrijven ook langjarige contracten hadden, maar dat gebeurde ook niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We maken een klein sprongetje in de tijd, naar 2015. Dan verschijnt er een kritisch rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid over de Groningse gaswinning. U heeft een motie ingediend waarin de regering wordt opgeroepen om alle aanbevelingen over te nemen. Die motie wordt Kamerbreed aangenomen. Maar dat geldt ook voor een nagenoeg identieke motie van collega Jan Vos van de toenmalige coalitiepartij PvdA. Wat was de reden dat er twee moties werden ingediend?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Dat kan ik me ... Hoeveel moties heb ik ingediend in die hele periode? Ik ga nu gokken; dat moet ik niet doen. Ik sta onder ede. Ik moet alleen de

waarheid spreken. Ik weet niet exact waarom er twee waren. Ik weet ook niet uit m'n hoofd of de teksten exact hetzelfde zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ze zijn niet precies hetzelfde ...

Mevrouw **Van Tongeren**:

Er zit materieel verschil tussen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

... maar ze zijn wel voor een heel groot deel hetzelfde, ja.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Nou ja, sommige heel belangrijke dingen kan je niet vaak genoeg zeggen, denk ik dan maar. Maar ik weet echt niet meer hoe dat gebeurd is. Ik ben blij dat er Kamerbreed gezegd werd: ons onafhankelijk onderzoeksorgaan heeft gezegd wat het gezegd heeft over de gaswinning, en wij zeggen dat al die aanbevelingen overgenomen en uitgevoerd moeten worden. Want het was toen alweer drie jaar na Huizinge. Van een land als het onze, een van de rijkste landen ter wereld, met een stevige democratische rechtsstaat, verwacht je met zo'n groot gebeuren als de Groningse gaswinning, dat na een jaar of vijf Groningers ongeveer op hetzelfde veiligheidsniveau, niveau van welvaart, niveau van levensvreugde zitten als andere Nederlands gemiddeld. Dat was nog steeds niet het geval.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei al: uitgevoerd. In hoeverre kon u zien, merken, dat uw motie ook werd uitgevoerd?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Daar hebben we steeds vragen over gesteld. Er is één die wel uitgevoerd is. Er werd gevraagd om royaal excuses aan te bieden. Dat heeft minister Kamp toen in de Kamer gedaan. Vervolgens heeft in een hoorzitting -- daar moest ik nog wel wat op aandringen -- ook Marjan van Loon van Shell haar excuses aangeboden, hoewel toen niet duidelijk was waar zij dan precies, als ze terugkeek, spijt van had. Maar ze heeft in elk geval wel excuses aangeboden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. En die twee elementen vond u in ieder geval belangrijk bij de uitvoering van uw motie.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Dat vond de OVV heel belangrijk. Die hebben gezegd: wil je ooit dat vertrouwen tussen deze Groningse mensen, waarvan een heleboel hun leven verwoest is, die echt ... Er wordt weleens gezegd: het ging in het westen alleen om die scheuren. Maar de dijken moesten daar allemaal versterkt worden als we een dijkdoorbraak hadden gehad. Het Eemskanaal is daar versterkt. Bij de industrie in de Eemshaven zitten een heleboel Brzo-bedrijven, de meest gevaarlijke bedrijven die we kennen. Als daar flink aan geschud wordt, kan je allerlei andere soorten rampen en ellende krijgen. Het is niet alleen iemand die een cosmetische scheur in z'n plamuur in z'n woonkamer heeft.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Bent u ervan op de hoogte of alle aanbevelingen van het OVV toen zijn uitgevoerd?

Mevrouw **Van Tongeren**:

We hebben daar met regelmaat op aangedrongen. Ik kan me niet herinneren dat we ooit afgeconcludeerd hebben dat ze allemaal uitgevoerd zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Er zat in ieder geval geen aanbeveling over het terugbrengen van de gaswinning bij die aanbevelingen van de Onderzoeksraad, maar daar dient u wel verschillende moties over in, en andere collega's ook. Maar er is geen meerderheid te vinden voor die motie. Wat was de reden dat de Tweede Kamer niet eensgezind was op dat onderdeel?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Het terugbrengen van de gaswinning was van het begin af aan natuurlijk al een strijdpunt. Het was een discussie: enerzijds was er het verdienen van een inkomen voor Nederland, want via EBN, het staatsbedrijf, heeft Nederland ontzettend veel verdiend aan de gas- en oliewinning. Daarover heb ik onder Maxime Verhagen al een initiatief genomen om EBN een ander verdienmodel te geven: ga nou geld verdienen aan aardwarmte en ga verdienen aan wind op zee, dan kan je aan de ene kant afbouwen en aan de

andere kant opbouwen. Het leek mij een heel voor de hand liggende manoeuvre, die wat mij betreft nog steeds uitgevoerd zou kunnen worden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Toch krijgt u geen eensgezinde steun vanuit de Tweede Kamer. Kunt u dat verklaren?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Dat probeer ik hier dus uit te verklaren. Er werd verschillend gewogen. Je had het risico en een normaal, goed geleefd leven van de Groningers versus inkomsten. Dat werd in de Kamer verschillend gewogen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Vershillend gewogen, ja.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Uiteindelijk moest de Raad van State eraan te pas komen, tot drie keer toe, om die plafonds steeds naar beneden toe bij te stellen. Dat betekent dus dat we gelukkig wel, zij het veel te laat, een corrigerend mechanisme hebben in onze democratische rechtsstaat.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

De Onderzoeksraad beveelt ook aan om de onafhankelijkheid van het Staatstoezicht op de Mijnen ten opzichte van het ministerie en de sector te verstevigen. Daarover dient u ook een motie in, in maart 2015. Maar die krijgt geen steun van de regeringsfracties. Een maand later, in april 2015, dient u opnieuw een motie daarover in, maar dan samen met PvdA-Kamerlid Jan Vos, dus van een regeringsfractie. Hoe lukt het u om alsnog steun te krijgen voor die richting?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Mijn karakter kenmerkt zich waarschijnlijk door een licht verbeterd vasthoudendheid, die mensen soms waarderen en soms niet. Dus je zoekt naar verschillende argumenten om te kijken: vind je dit nou ook niet? Ik heb destijds met Diederik Samsom het voor elkaar gekregen om de toezichthouder op onze kerncentrales onafhankelijke gepositioneerd te krijgen, om precies diezelfde reden. Dat hebben we hier ook geprobeerd, ten eerste door te versterken. Dat betekent dat er voldoende kennis bij de toezichthouder is en dat de toezichthouder ook voldoende instrumenten heeft om in te grijpen. Het helpt niet heel veel als jouw toezichthouder eigenlijk

een van jouw medewerkende diensten is. Dan is het heel lastig voor die toezichthouder om tegen het ministerie te zeggen: ik neem hier een maatregel.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt dat het met name op basis van die inhoudelijke overwegingen lukte om de PvdA mee te krijgen als medeondertekenaar van die motie?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja, en vervolgens ... GroenLinks heeft vier stemmen; dan moet je er nog 72 meekrijgen in de Kamer. Dat betekent heel veel overleg, heel veel gesprekken, heel veel vooroverlegjes. Hulde aan iedereen die toen toch besloten heeft om dat te steunen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In de oorspronkelijke motie staat als een van de opties om het SodM onder te brengen bij een ander ministerie. Bij die gewijzigde motie die u met Jan Vos indient, is die optie weggelaten. Weet u hoe dat is gegaan?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Er waren meerdere smaken mogelijk: een zelfstandig bestuursorgaan bij een andere ministerie, of met een constructie van de zogenaamde "Chinese muren" in het ministerie zelf. Ik vond het belangrijker dat er een beweging zou zijn naar een zelfstandig SodM dan dat ik nou een heel sterke voorkeur had voor in welke vorm dat was. Voldoende middelen en menskracht, voldoende manieren om in te grijpen en voldoende onafhankelijkheid: dat wilde ik. Dus elke stap die kant op helpt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En die criteria waren voor u voldoende om dat heel specifieke niet expliciet op te nemen.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Dat vind ik nog steeds beter, maar als je daar geen meerderheid voor krijgt, zeg je: dit is wat nu de meerderheid van de Kamer wél kan steunen en dit is een enorme stap de goede kant op.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Bent u tevreden over hoe die motie uiteindelijk is uitgevoerd?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Als ik het nu bekijk als wethouder in Den Haag, waar wij druk bezig zijn om meer geothermie ter beschikking te krijgen, ook in de stad, merk ik dat Theodor Kockelkoren ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

De inspecteur-generaal der Mijnen

Mevrouw **Van Tongeren**:

... ontzettend grote inzet vertoont. Maar in mijn inschatting ontbreekt het nog steeds aan menskracht, waardoor de wachttermijnen om een vergunning te krijgen voor geothermie, oplopen. Dus het is wat onafhankelijker en wat beter geoutilleerd, maar daar zouden wat mij betreft nog wel een paar scheppen bovenop kunnen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U bent nog niet helemaal tevreden, hoor ik.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Nee. Er willen ook heel veel tuinders over op aardwarmte. Die moeten heel lang wachten voordat ze daarmee aan de slag kunnen. Als die toezichthouder die de vergunning afgeeft meer ruimte heeft en meer mensen heeft die dat deskundig kunnen, dan kunnen we voor Nederland op een veilige manier meer van de warmte uit onze eigen ondergrond gebruiken in plaats van dat we energie uit Rusland of Saudi-Arabië moeten halen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan willen we op hoofdlijnen met u stilstaan bij de shadeafhandeling en de versterking van huizen en gebouwen in Groningen. Hoe heeft u de manier waarop schade is afgehandeld in uw periode ervaren?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik weet nog heel goed de eerste keer dat wij naar een huis gingen. Toen mochten we bij de mensen naar binnen. Dan stond je in de kinderkamer, in de slaapkamer, en keek je zo onder de muur door, over de vloer heen naar buiten. Mensen lieten zien: gisteren kon mijn voordeur nog dicht en nu kan dat niet. Vervolgens hoorde je -- en ik chargeer niet -- dat daar gezegd werd "dit komt door mollen", "dit komt door F-16's die door de geluidsbarrière gaan", "dit komt doordat uw tienerdochters thuis veel met de deuren slaan". En mensen vertelden dan dat ze geen kinderen hadden. Ik heb het eigenlijk

als een ... Er zullen een heleboel mensen -- laat ik daarmee beginnen -- met de beste intentie geprobeerd hebben dingen netjes af te handelen. Maar als je terugkijkt naar wat daar gebeurde, zeker in die beginperiode, vind ik het eigenlijk van een mensonterend niveau dat wij als rijk land dat niet beter voor elkaar kregen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Welke rol heeft u als Kamerlid kunnen spelen op dit terrein?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Aanhoren, aanmoedigen, helpen, proberen organisaties zoals Stut-en-Steun die daar waren in Groningen te helpen met: wat kunnen we aan de minister vragen, helpt het als er een beetje geld bij komt? We zijn toen ook -- daar was Jan Vos ook bij betrokken -- met die commissie bijzondere noden ... Als u mij één verhaal toestaat?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik had het over hoofdlijnen, hè? Maar één kort verhaal, ja.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Daarom check ik het even. Het was een oudere mevrouw. Haar man was overleden. Zij hadden een grote boerderij in het buitengebied. Die boerderij had nog geen aardbevingsschade. Zij wilde niet meer in haar eentje in die boerderij wonen en had een huisje gekocht in de stad Groningen. Er zat een voorlopig koopcontract op het huis; het was nog niet verkocht. Toen kwam er een forse beving en schade aan die boerderij. De koper trok zich terug. Nu had zij een boerderij die eigenlijk niet te verkopen was. Ze had een hypotheek op een nieuw huis in de stad, die ze niet kon betalen. Ze was technisch failliet. En zij wilde eigenlijk gewoon dood. Zij werd niet geholpen. Ze paste nergens in een regeling, omdat ze op papier rijk was, want ze had bezit: dat nieuwe huis en ook nog die oude boerderij. Ze paste nergens in. Als ik er te veel over vertel, dan ga ik ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat heeft u als Kamerlid kunnen betekenen?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik hoorde later dat mensen er al heel veel aan hadden dat er überhaupt iemand uit het westen ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Ook voor deze casus, bedoel ik.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Bij deze casus ga je bij iedereen leuren: doe iets, doe een donatie. Ik ben ook gewoon bij particulieren langs geweest, "is het niet mogelijk om ...?" Ik ben naar de rijksuniversiteit geweest en heb gevraagd: willen jullie geen rechtszaken voeren? Dat doen ze in Amerika bij heel ingewikkelde gevallen, als oefening voor de rechtenstudenten: zo'n zaak oppakken. Ik ben naar makelaars geweest, "is er niet een mogelijkheid om ...?" Uiteindelijk hebben we dus die commissie bijzondere noden voor elkaar gekregen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Vond u de Kamer in totaal effectief op dit dossier, op die shadeafhandeling?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik heb al gezegd dat ik vind dat ik daar als Kamerlid in gefaald heb als onderdeel van de Tweede Kamer en dat wij niet voldoende voor elkaar hebben gekregen voor de mensen in Groningen wat betreft die shadeafhandeling. Ik heb dit ook op het spreekgestoelte in de Tweede Kamer gezegd: ik zie dat als een van mijn grote falen in die periode; het is mij niet gelukt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In ieder geval was in deze casus zo'n fonds bijzondere noden, dat u net schetste, ongelofelijk belangrijk. Heeft u meer kunnen bereiken als Kamerlid in de Tweede Kamer voor de shadeafhandeling?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik heb volgens mij ook -- maar er is een lijst van moties -- in een motie voorgesteld dat die shadeafhandeling op een gegeven moment bij de NAM weggehaald moest worden. In de wet moet een bedrijf dat schade veroorzaakt, zorgen voor de vergoeding. De NAM is ingericht om gaten in de grond te boren en gas op te pompen. Het is niet een bedrijf dat op een echt mensvriendelijke wijze schade kan afhandelen. Dus het leek mij een ernstig goed idee om dat op afstand te zetten van de NAM. Dat werd het Centrum Veilig Wonen. In eerste instantie dacht ik: wellicht gaat dat wat helpen om naar mensen toe te gaan, dossiers te bespreken, te versnellen en het soepeler te maken. Helaas bewijst de geschiedenis dat die hoop van mij toen wat naïef was. Het is het Centrum Veilig Wonen wellicht voor een deel van de

gewone casussen best wel gelukt, maar er bleven te veel mensen over in situaties waar het Centrum Veilig Wonen niet een adequate oplossing gaf.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe kwam u in contact met die mensen, met de betrokken Groningers?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Naarmate ik ietsjes vaker in het gebied was en ook zo nu en dan in de media kwam en bekender werd ... Ik heb op een gegeven moment ook zo'n Signal-of-Telegramapp -- ik weet niet meer welke het specifiek was -- opengesteld. Ik had een publiek e-mailadres voor wie dat durfde. Ik had een telefoonnummer dat nog steeds bij heel veel Groningers bekend is. En er zaten daar natuurlijk ook een GroenLinksfractie en een GroenLinksafdeling. Dus mensen die het durfden ... Heel veel mensen durfden het ook niet. Die dachten: ik ben een Oost-Groninger; ik ben onderdeel van een groep mensen die al 200 jaar onderdrukt word. Dat hebben ze letterlijk gezegd, hè? "Dit is niks nieuws, dit hebben wij altijd al gehad; het enige wat je kan doen is je hoofd tussen de schouders trekken en doorgaan."

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Had u ook contact met minister Kamp en Wiebes hierover?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Minister Wiebes -- dat vond ik echt bewonderenswaardig van hem -- is naar mij toegekomen op mijn werkkamer in de Tweede Kamer toen hij begon. Hij heeft daar twee keer bijna een hele middag, denk ik, gezeten om mij van alles aan vragen te stellen, met zijn politiek assistent erbij. Hij heeft toen ook besproken wat hij later gedaan heeft: als ik nou die gaswinning fors naar beneden doe, hoeven er niet zo veel huizen versterkt te worden, geeft het minder gedoe voor de mensen in Groningen en komt de veiligheid sneller terug. Ik heb hem toen al gezegd, met mijn psychologisch inzicht: je kan mensen niet eerst vertellen dat ze in onveilige huizen wonen, en dan een papieren berekening laten zien en vertellen dat ze wél veilig zijn. Daarmee komt dat gevoel niet terug. Minister Wiebes is een heel sterke blauwe bèta, dus die keek naar die berekeningen en zei: als je het goed berekent, kunnen we zien hoe veilig en onveilig het is, en dan kunnen we dat allemaal sneller oplossen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hij zat dus wel op uw kamer, twee keer een middag. Zat er verschil tussen hoe minister Wiebes opereerde en hoe minister Kamp opereerde?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Het zijn verschillende mensen en ze zijn er op een verschillend moment ingekomen met een verschillende hoeveelheid kennis. Ik ga ervan uit dat toen minister Kamp begon, hij er net zo bitter weinig vanaf wist als heel veel mensen toen op de ministeries en in de Kamer. Toen minister Wiebes startte, was er natuurlijk al veel meer bekend geworden en weer opgehaald. Een van de dingen die ik ook pas veel later gelezen heb -- het stond onder andere in dat arrest van de Hoge Raad van 19 juli 2019 -- is dat in 2005 de Staat al had kunnen en had moeten weten dat de gaswinning risico's heeft op grote schade. Dat heb ik natuurlijk ook pas veel later ... Je had al die onderzoeken uit '98/'99. Ik wist alleen van bevingen bij Bergermeer en bij Alkmaar.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik had het even met u over de contacten met de ministers Kamp en Wiebes.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja, dus dat wisten zij ook niet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat ik daarover wilde weten, is: denkt u dat informeel contact effectiever is geweest dan de formele Kamerdebatten?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik denk dat beide heel effectief zijn, op de goede wijze. Wat ons vooral in de weg zat, was die harde scheiding. Wat wij in de gemeente Den Haag hebben, is dat je contact kan hebben met ambtenaren. Dan moet je dat wel formeel vragen, maar dan krijg je die informatie. Dat mocht absoluut niet. Ik had heel graag eerder bijvoorbeeld Jan de Jong gesproken. Ik had heel graag eerder Dierikx gesproken, al was het alleen maar om te begrijpen hoe het zat. Door die harde scheiding was dat niet mogelijk.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U had het er net al over dat u met Wiebes sprak over het helemaal dichtdraaien van de gaskraan en wat dat zou doen met de versterkingsopgave. U zei: dat werkt psychologisch niet zo; je kan mensen

niet vertellen "uw huis is niet veilig" en dan vervolgens "o, toch wel". Was dit de wijze waarop u betrokken was bij dat besluit van Wiebes?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Hij heeft mij daarvoor niet meer geraadpleegd. Ik ben een redelijk nietsbetekenend Kamerlid van een oppositiepartij. Dus die worden echt niet geraadpleegd over belangrijke besluiten die op een ministerie genomen worden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus u had daar gewoon een gesprek over en toen is later dat besluit genomen.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Hij is in zijn inwerkperiode langsgekomen en hij heeft mij echt, zoals u mij nu ook, allerlei vragen gesteld. "Hoe zit dit, hoe zit dat, wanneer wist je dat, wat vind je hiervan, welke mensen moet ik spreken, wat weten die lui bij TNO?" Nou, ga naar René Peters. "Wat weten ze bij het KNMI, zitten zij er ook heel goed in? Welke hoogleraren?" Nou, wat ik had, wat ik wist en wie ik kende, heb ik met hem gedeeld.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Uiteindelijk drukt hij dan toch op de pauzeknop. De versterking ligt dan stil. Was u betrokken bij dat besluit?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Van tevoren absoluut niet, want dan had ik geadviseerd wat ik naderhand ook gezegd heb. Je kan niet de versterkingsoperatie remmen en zeggen "de gaswinning stopt in 2030". Die twee gaan wat mij betreft niet samen op. Je moet mensen eerst weer hun veiligheid, hun normale leven teruggeven, voordat je dat kan doen. Dat heb ik ook in verschillende toonaarden betoogd in de Tweede Kamer, en steeds ook weer dat advies van Jan de Jong genoemd: remmen we net zo veel af als we maximaal kunnen en doen we dat zo snel mogelijk?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was dat eigenlijk voor u meteen duidelijk? De twee besluiten worden na elkaar genomen. U had er eerder al kort over gesproken. Maar was het toen het besluit "we gaan naar nul" werd aangekondigd bij u gelijk duidelijk dat dat iets zou betekenen voor de versterkingsopgave, of niet?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Jazeker. Er waren toen natuurlijk al heel veel sommen gemaakt. Iets van 400.000 inwoners in heel Groningen, 200.000 woningen: stel dat je die wil versterken, plus alle gebouwen. Want je had natuurlijk ook universiteiten. Er zitten daar iets van honderd mooie, gotische, oude kerkjes -- ik heb er meerdere van mogen zien -- op allerlei plekken, heel veel monumentaal erfgoed. Stel dat je dat allemaal wil versterken. Ik heb bedragen gezien, van astronomisch tot nog astronomischer, van wat dat zou kosten. Dan weet je gewoon dat er bekeken wordt: hoe kunnen wij die kosten nog een beetje in de klauwen houden ten opzichte van wat er verder allemaal in het land aan de hand is en waar de Staat ook financieel aan wil bijdragen?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Mevrouw Kat heeft nog een vraag.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ik heb één vraag. U verklaarde getipt te zijn over het bonussenbeleid bij GasTerra. Toen ging u op onderzoek uit en heeft u Kamervragen daarover gesteld.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Correct.

Mevrouw **Kat** (D66):

Die antwoorden kwamen. Wat vond u daarvan?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Hoe druk ik dat netjes uit? Ik was er nogal verbaasd over dat dat bonussenbeleid niet onmiddellijk, in elk geval met de grote beving in Huizinge, afgeschaft was. Maar er was op dat moment volgens mij ook nog steeds een uitwisselingsprogramma met Shellmedewerkers en medewerkers van de ministeries die op elkaars plekken werkten, zodat ze elkaars werk beter leerden kennen. Dat is een uitvloeisel van die hele Maatschap. Ik begrijp: na de Tweede Wereldoorlog bouw je Nederland op en werk je innig samen. Maar op allerlei andere terreinen zijn dit soort constructies ontvlochten, alleen hier niet. Dit is er een uitvloeisel van. Zo veel mogelijk gas verkopen is goed voor de Staat Nederland, was het devies na de gaswinst. Daar is nooit kritisch naar gekeken, van: past dat nog bij deze tijd; hebben we gehoord van klimaatverandering? Dus hoe kan je aan de ene kant een programma hebben om gasverbruik te verminderen en proberen de

klimaatverandering en CO₂-uitstoot in te dammen, en aan de andere kant mensen in banen extra geld beloven als ze extra veel gas verkopen?

Mevrouw **Kat** (D66):

Heeft u de minister daar nog persoonlijk over gesproken naderhand?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Nee. Ik hecht ook wel redelijk aan formele rollen. Dus ik ga dan niet meer achter een minister aan lopen, van: wat ik net zei in de Kamer meen ik echt; hoe slaapt u 's nachts nu? Je zit daar in een formele rol om voor heel Nederland het volk te vertegenwoordigen. Dat heb ik geprobeerd naar eer en geweten te doen en vooral ook in de Kamer. De informele contacten heb ik vooral gehad met de mensen in Groningen, maar ook in Drenthe en Friesland en uiteindelijk ook in Overijssel in het kader van het dumpen van het afvalwater daar, om die stem van Nederlanders buiten de Randstad goed door te laten klinken in Den Haag.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dank u wel.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We zijn in dit verhoor met een aantal best grote stappen langs een paar best belangrijke momenten in het gaswinningsdossier gegaan. Ik heb nog een paar vragen die terugblikken. U heeft er al een aantal woorden aan gewijd, maar ik ga het toch nog een keertje vragen. Hoe kijkt u terug op wat u als Kamerlid heeft kunnen bereiken op dit dossier?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Eigenlijk met verdriet. Ik word daar ook wel emotioneel van. Ik vind gewoon dat wij van een hele groep mensen in ons land onterecht de levens hebben verwoest en er te lang niks aan hebben gedaan om dat te herstellen. En dat is nog steeds zo.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat had in uw ogen de Tweede Kamer daar voor rol in moeten nemen?

Mevrouw **Van Tongeren**:

De Tweede Kamer had een motie -- of dat nou die van mij of die van iemand anders was -- moeten aannemen op het moment dat we na Huizinge dat debat hadden, waardoor die gaswinning zo snel mogelijk, zo ver mogelijk

naar beneden moest, zoals ook de toezichthouder had geadviseerd. Dan neem je het systeem serieus: er gebeurt iets ergs, de toezichthouder zegt "doe iets", de Kamer zegt "doe iets" en de regering gaat dat doen. En daarna moet je dan zo snel mogelijk afbouwen. Dat woord "ruimhartig" kan je bijna niet meer uit je mond krijgen, maar daadwerkelijk herstel en het vergoeden van de schade: ook dat is nog steeds niet gebeurd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat is in uw ogen de belangrijkste verklaring ervoor dat dat eind 2012, begin 2013 niet volgens dat scenario is gegaan?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik denk dat het deels een onderschatting was van de problematiek, dus deels: Groningen is negen Kamerzetels. Dat was een politieke berekening. Deels was het "we hebben een financiële crisis, een EMU-saldo en wij nemen andere landen de maat omdat zij hun begroting niet op orde hebben, dus wij kunnen niet opeens zelf een paar miljard uittrekken voor Groningen": dat type argumenten. En deze besluiten zijn op dat moment weloverwogen genomen. Dus de mensen die daarbij betrokken waren, is het niet per ongeluk overkomen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat zou u wel als goed benoemen van wat de Tweede Kamer voor elkaar heeft gekregen op dit dossier?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Bijvoorbeeld uiteindelijk deze parlementaire enquête. Dat is het zwaarste middel dat een Kamer in kan zetten om te corrigeren. Er zijn natuurlijk een heleboel moties en amendementen. Er zijn steeds dingen bijgesleept. Er zijn dingen verbeterd. Dus er is door een heleboel mensen, ook door mensen die bij de Nationaal Coördinator Groningen werken, door mensen op de ministeries, door heel veel mensen, wel heel hard geprobeerd om stappen te zetten naar het goede. Maar als ik terugkijk naar de hele periode, dan hebben we met z'n allen toch gefaald.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U noemde het al een paar keer: er is best veel kennis nodig, die ook u bij uw aantreden niet meteen aangereikt kreeg. Wat is de invloed van die informatiepositie van de Kamer op dit dossier?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Omdat de Kamer, in tegenstelling tot hoe het in andere landen is, weinig persoonlijke onderzoekers heeft voor een fractie of Kamerlid, is die informatiepositie zo belabberd ten opzichte van de andere organisaties waar je moet proberen informatie op tafel te krijgen. Ik mag natuurlijk geen aanbevelingen doen, maar ze sijpelen erdoorheen: als je jezelf als Kamer serieus wil nemen, moet je dus ook instemmen met het uitbreiden van je eigen ondersteuning.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Vanaf welk moment had u zelf goed in de gaten hoe dat gasgebouw bijvoorbeeld werkte?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Dat heeft iemand mij uitgebreid zitten uitleggen. Ik denk dat ik het pas echt een beetje begreep -- want officieel hebben wij nog steeds de informatie niet, want het is nog steeds een staatsgeheim -- en kon voelen hoe die krachtsverhoudingen zaten ... Ik hoorde op een gegeven moment dat de commissaris van de Koning dat voorzat. Toen dacht ik: nee, dat heb ik verkeerd gehoord; dat kan helemaal niet. Dan ga je dat uitzoeken. Die verwevenheid zat daar dus daadwerkelijk in. Ik denk dat dat pas ergens in 2014 was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Als u "staatsgeheim" zegt, doelt u waarschijnlijk vooral op de Overeenkomst van Samenwerking die onder het gasgebouw ligt.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En wanneer had u in de gaten hoe het überhaupt zat qua vertegenwoordigende partijen en de manier waarop daar besluiten werden genomen?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Er zijn op verschillende momenten e-mails uitgelekt, eerst alleen dat staatje van "zoveel procent van dit, en die heeft zoveel procent van dat en dit is samen dat". NAM -- dat heb ik ook pas veel later ontdekt -- is een

dochterorganisatie van Shell, maar de directeur daar is eigenlijk gewoon een directeur van Shell Nederland.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wanneer ongeveer kwamen dit soort inzichten?

Mevrouw **Van Tongeren**:

2014.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus ook eigenlijk pas na de periode waar we misschien het langst bij stil hebben gestaan?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja. Nee, voordat ik dat echt door had ... Kijk, je hebt wel flarden, maar voordat je het kan uitleggen als je voor een zaal moet staan, duurt best even. En hoe dat in die vergaderingen ging, wisten wij natuurlijk ook niet. Daar hebben we pas wat van te weten gekregen met uitgelekte e-mails. Over die periode van dat onderhandeltoezicht tussen het SodM en de NAM zijn toen via Brandpunt e-mails naar buiten gekomen. Dan zie je dus hoe het SodM -- in mijn woorden -- probeert te zeggen: "Jongens, kijk nou, dit is toch echt aan de hand? Hoe kunnen jullie het hier nou niet mee eens zijn? Jullie hebben dit en dit toch ook geconstateerd?" En het SodM beperkt dan uiteindelijk hun conclusie ook nog een beetje, omdat ze denken: TNO en KNMI steunen het dan in elk geval ook.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus naast de formele communicatiekanalen, heeft u ook veel gebruik kunnen maken van media.

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja, ik ging alle informatie en tips ... In Groningen werken een heleboel mensen ook bij die NAM. Dus die werken daar, maar die zien van alles. Die informatie kwam ook wel bij mij terecht. Dan moet je het gaan checken: klopt dit, hoe zit dit, kan ik er überhaupt iets mee, hebben we er wat aan, betekent dit iets?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U noemde daarstraks volgens mij al het woord "privédetective".

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Heeft u als Kamerlid alle informatie tijdig en juist en compleet ontvangen, naar uw inzicht?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Nee.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wanneer of wat niet bijvoorbeeld?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Over de hele periode niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Zijn er dingen die eruit springen wat u betreft?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ik heb er een paar genoemd. Het is behoorlijk technisch, dus als je een Kamerlid met een kluitje het riet in wil sturen, dan leg je allemaal heel moeilijke dingen uit en geef je dingen in verschillende eenheden. De maten verschiden, de tijdsperioden verschiden, de manier waarop het kwam wisselde. Ik weet niet of dat dan opzet is of dat het ministerie ook de mensen niet had om dat beter in formaat te krijgen en GasTerra, GTS en anderen dat wel goed beschikbaar hebben. Maar tot de dag van vandaag is de enige die echt weet hoe dat veld in elkaar zit en de enige die weet wat er echt uit komt, de operator. Wij hebben geen enkele check op: hoeveel gas komt er überhaupt uit, wat is dat bruto en netto?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt daarmee eigenlijk dat u als Kamer ook over dat soort informatie had willen beschikken? Beluister ik het dan goed?

Mevrouw **Van Tongeren**:

Ja, dat klopt. Maar nog steeds weet de Kamer niet precies hoeveel gas eruit komt. We weten niet precies hoeveel energie het kost om dat gas te winnen. We weten ook niet precies hoe en waar allemaal bevingen zijn. Geeft dat terug injecteren van het afvalwater bevingen? Hoeveel radioactief materiaal en kwik komt er mee omhoog? De Kamer weet het niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u had gewoon meer en volledigere informatie ...

Mevrouw **Van Tongeren**:

Er moeten veel meer openbare records zijn van dit soort grote zaken. Dat wisten we toen niet en dat weten we nog steeds niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Helder, dank u wel.

De **voorzitter**:

Ja, dank. We zijn uitgevraagd als commissie. Fijn dat u alle vragen heeft beantwoord. Ik dank ook uw steunverlener. Ik verzoek de griffier om u beiden naar buiten te begeleiden.

Wij gaan om 15.00 uur verder met een ander Kamerlid, de heer Vos.

Sluiting 14.33 uur.